

Science & Healthcare

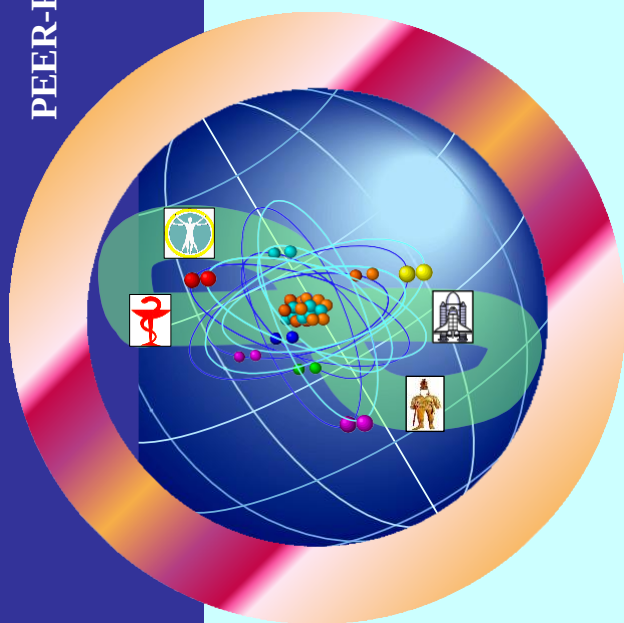
PEER-REVIEWED MEDICAL SCIENTIFIC JOURNAL

**РЕЦЕНЗИРУЕМЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

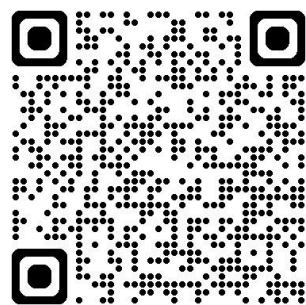
Наука и Здравоохранение

Ғылым және Денсаулық Сақтау

**РЕЦЕНЗИЯЛАНАТЫН МЕДИЦИНАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ**

**Volume 26,
Issue 5
2024**

Министерство здравоохранения
Республики Казахстан
Учредитель: НАО
«Медицинский университет Семей»
Основан в 1999 году.

Журнал зарегистрирован в
Министерстве информации и
коммуникаций Республики Казахстан
Комитете информации № 17773-Ж.

Входит в Перечень изданий,
рекомендуемых Комитетом по
обеспечению качества в сфере науки и
высшего образования МНВО
Республики Казахстан для публикации
основных результатов научной
деятельности (Приказ №603 от
12.07.2024г.)

Включен в Ulrich's Periodicals
Directory, Global Health, CAB
Abstracts, InfoBase Index, Directory
of Research Journals Indexing,
Российский индекс научного
цитирования (РИНЦ), E-library.ru,
Cyberleninka.ru, Norwegian register
for scientific journals (NSD),
Всесоюзный институт научной и
технической информации Российс-
кой академии наук (ВИНИТИ РАН),
Ассоциацию CONEM, РАЦС,
DataBase Indexing, ICI World of
Journals

Подписной индекс 74611
в каталоге «Казпочта»
Цена свободная

Сайт <http://newjournal.ssmu.kz>
e-mail: selnura@mail.ru

Адрес редакции:

071400, г. Семей
ул. Абая Кунанбаева, 103
контактный телефон:
(7222) 56-42-09 (вн. № 1054)
факс: (7222) 56-97-55

Выпускающий редактор:

Э.Ф. Сапаргалиева

Переводчики:

С.А. Жаукенова, Н.А. Шумский

При цитировании материалов
ссылка на журнал обязательна.

Отпечатано в типографии
Медицинского университета Семей
Подписано в печать: 30.10.2024г.
Формат 60х90/8.

Печать цифровая. Усл.п.л 30,8
Тираж 500 экз., зак.184

Online ISSN: 3007 – 0244

Print ISSN: 2410 – 4280

НАУКА И ЗДРАВООХРАНЕНИЕ

РЕЦЕНЗИРУЕМЫЙ МЕДИЦИНСКИЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

Том 26 №5, 2024

Журнал «Наука и Здравоохранение» - рецензируемый медицинский научно-практический журнал, который публикует результаты оригинальных исследований, обзоры литературы, клинические случаи, краткие сообщения и отчеты о конференциях по широкому кругу вопросов, связанных с клинической медициной и общественным здоровьем. Основной читательской аудиторией журнала является медицинское научное сообщество, практикующие врачи, докторанты и магистранты в области медицины и общественного здоровья.

Главный редактор:

А.А. Дюсупов

доктор медицинских наук, профессор

Зам. главного редактора:

Д.М. Шабдарбаева

доктор медицинских наук, профессор

Редакционный совет:

Абдрахманов А.С. (Нур-Султан, Казахстан)
Акильжанова А.Р. (Нур-Султан, Казахстан)
Акшулаков С.К. (Нур-Султан, Казахстан)
Баймаханов Б.Б. (Алматы, Казахстан)
Брузати Лука Джиованни Карло (Удин, Италия)
Виджай Кумар Чатту (Торонто, Канада)
Гржибовский А.М. (Архангельск, Российская Федерация)
Гюрель Фазыл Сердар (Анкара, Турция)
Даутов Т.Б. (Нур-Султан, Казахстан)
Джерзи Крупински Белецки (Барселона, Испания)
Жумадилов Ж.Ш. (Нур-Султан, Казахстан)
Кавальчи Чемиль (Анкара, Турция)
Карпенко А.А. (Новосибирск, Российская Федерация)
Ковальчук В.В. (Санкт-Петербург, Российская Федерация)
Лесовой В.Н. (Харьков, Украина)
Лукьянов С.А. (Москва, Российская Федерация)
Мутиг К. (Шарите, Германия)
Носо Й. (Шимане, Япония)
Раманкулов Е.М. (Нур-Султан, Казахстан)
Степаненко В.Ф. (Обнинск, Российская Федерация)
Тапбергенов С.О. (Семей, Казахстан)
Тринчеро Элизабетта Флора Ольга (Милан, Италия)
Хоссейни Хенгаме (Скрантон, Соединенные Штаты Америки)
Хоши М. (Хиросима, Япония)
Шейнин А. (Тель-Авив, Израиль)

The Ministry of Healthcare
of the Republic of Kazakhstan
Publisher: NCJSC
«Semey Medical University»
Established in 1999

Journal is registered in Ministry of Information and Communication of the Republic of Kazakhstan in the Committee of Information. Certificate of registration of a periodical printed publication № 17773-Ж.

The journal is included in the List of publications recommended by the Committee for Quality Assurance in the Field of Science and Higher Education of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan for the publication of the main results of scientific activity (**Order from 12.07.2024 №603**)

The journal is indexed in **Ulrich's Periodicals Directory**, **Global Health**, **CAB Abstracts**, **InfoBase Index**, **Directory of Research Journals Indexing**, **Russian Science Citation Index**, **Scientific electronic library E-library.ru**, **Cyberleninka.ru**, **NSD (Norwegian register for scientific journals)**, **VINITI RAN**, **CONEM**, **RASS**, **DataBase Indexing**, **ICI World of Journals**

Subscription index in catalogue of "Kazpost" 74611

Open price.

Website <http://newjournal.ssmu.kz>

e-mail: selnura@mail.ru

Address of editor office and publisher:

071400, Semey, Abay st. 103,
Tel. (7222) 56-42-09 (in1054)
Fax: (7222) 56-97-55

Publishing editor:

E.F. Sapargaliyeva

Translators:

S.A. Zhaukenova,
N.A. Shumskiy

In case of citation of materials, a link on the journal is required.

Printed by printing office of Semey medical university

Signed in press on 28 October 2024

Format 60x90/8. 30,8 Digital printing.

Circulation 500 copies, ord. 184

Online ISSN: 3007 – 0244

Print ISSN: 2410 – 4280

SCIENCE & HEALTHCARE

**PEER-REVIEWED SCIENTIFIC-PRACTICAL
MEDICAL JOURNAL**

Volume 26 №5, 2024

«Science & Healthcare» is a peer-reviewed scientific-practical medical journal, which publishes original articles, literature reviews, clinical case, short communications and conference reports covering all areas of clinical medicine and public health. The primary audience of the journal includes medical scientific community, practicing physicians, doctoral- and master - students in the fields of medicine and public health.

Chief editor:

A.A. Dyussupov

Doctor of medical science, Professor

Deputy Editor in Chief:

D.M. Shabdarbayeva

Doctor of medical science, Professor

Editorial board:

Abdrakhmanov A.S. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Akilzhanova A.R. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Akshulakov S.K. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Baimakhanov B.B. (Almaty, Kazakhstan)

Brusati Luca G. (Udine, Italy)

Vijai Kumar Chattu (Toronto, Canada)

Grijbovski A.M. (Arkhangelsk, Russian Federation)

Gurel Fazil Serdar (Ankara, Turkey)

Jerzy Krupinski Bielecki (Barselona, Spain)

Dautov T.B. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Zhumadilov Zh.Sh. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Karpenko A.A. (Novosibirsk, Russian Federation)

Kavalci Cemil (Ankara, Turkey)

Kovalchuk V.V. (St. Petersburg, Russian Federation)

Lesovoy V.N. (Kharkiv, Ukraine)

Luk'yanov S.A. (Moscow, Russian Federation)

Mutig K. (Sharite, Germany)

Noso Y. (Shimane, Japan)

Ramankulov Ye.M. (Nur-Sultan, Kazakhstan)

Stepanenko V.F. (Obninsk, Russian Federation)

Tapbergenov S.O. (Semey, Kazakhstan)

Trincheri Elisabetta Flora Olga (Millan, Italy)

Hosseini Hengameh (Scranton, United States of America)

Hoshi M. (Hiroshima, Japan)

Sheinin Anton (Tel-Aviv, Israel)

Қазақстан Республикасы
денсаулық сақтау министрлігі
Құрылтайшы: КеАҚ
«Семей медицина университеті»
1999 негізі салынды

Журнал Қазақстан Республикасы
ақпарат және коммуникациялар
министрлігі, Ақпарат комитетінде
тіркелген. Мерзімді баспасөз
басылымын есепке қою туралы куәлігі
№ 17773-Ж

Журнал Ғылыми еңбектің
негізгі нәтижелерін жариялау үшін
Қазақстан Республикасы Ғылым
және жоғары білім министрлігінің
Ғылым және жоғары білім
саласында сапаны қамтамасыз ету
комитеті ұсынатын ғылыми
басылымдар Тізбесіне кіреді
(Бұйрық №603 12.07.2024ж.)

Ulrich's Periodicals Directory,
Global Health, CAB Abstracts,
InfoBase Index, Directory of
Research Journals Indexing,
Ғылыми дәйектеу Ресейлік
индекс (РИНЦ), E-library.ru. -
Ғылыми электронды кітапханаға,
Cyberleninka.ru, NSD (Norwegian
register for scientific journals),
ВИНИТИ РАН, CONEM, РАЦС,
DataBase Indexing, ICI World of
Journals, енгізілді.

Каталогтағы жазылу индексі
«Казпочта» 74611

Бағасы еркін

Сайт <http://newjournal.ssmu.kz>

e-mail: selhura@mail.ru

Баспаның және баспагердің мекен-
жайы:

071400, Семей қаласы,

Абай көшесі, 103.

тел. (87222) 56-42-09 (ішкі 1054);

факс: (7222) 56-97-55

Баспа редакторы:

Э.Ф. Сапарғалиева

Аудармашылар:

С.А. Жаукенова, Н.А. Шумский

Материалдарды дәйектеу кезінде
журналға сілтеме жасау міндетті.

Семей медицина университетінің
баспаханасында басылған

Баспаға қол қойылды 30.10.2024.

Формат 60х90/8. Баспа сандық.

Шартты-баспа парағы 30,8

Таралуы 500 дана. Зак.184

Online ISSN: 3007 – 0244

Print ISSN: 2410 – 4280

ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ РЕЦЕНЗИЯЛАНАТЫН МЕДИЦИНАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ЖУРНАЛ

Том 26 №5, 2024

«Ғылым және денсаулық сақтау» журналы -
рецензияланатын медициналық ғылыми-практикалық
журнал, клиникалық медицина мен қоғамдық денсаулықпен
байланысты бірегей зерттеулер нәтижелерін, әдеби
шолуларды, кең шеңберлі сұрақтар бойынша
конференциялар туралы қысқа мәлімдемелер мен есептерді
жариялайды. Медициналық ғылыми қоғамдастық,
тәжірибелік дәрігерлер, медицина мен қоғамдық денсаулық
саласындағы докторанттар мен магистранттар журналдың
негізгі оқырман аудиториясы болып табылады.

Бас редактор:

А.А. Дүсіпов

медицина ғылымдарының докторы, профессор

Бас редактордың орынбасары: Д.М. Шабдарбаева,

медицина ғылымдарының докторы, профессор

Редакциялық кеңес:

Абдрахманов А.С. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Ақылжанова А.Р. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Акшулаков С.К. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Баймаханов Б.Б. (Алматы, Қазақстан)

Брузати Лука Джиованни Карло (Удин, Италия)

Виджай Кумар Чатту (Торонто, Канада)

Гржибовский А.М. (Архангельск, Российская Федерация)

Гюрель Фазыл Сердар (Анкара, Түркия)

Джерзи Крупински Белецки (Барселона, Испания)

Даутов Т.Б. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Жумадилов Ж.Ш. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Кавальчи Чемиль (Анкара, Түркия)

Карпенко А.А. (Новосибирск, Ресей Федерациясы)

Ковальчук В.В. (Санкт-Петербург, Ресей Федерациясы)

Лесовой В.Н. (Харьков, Украина)

Лукиянов С.А. (Москва, Ресей Федерациясы)

Мутиг К. (Шарите, Германия)

Носо Й. (Шимане, Жапония)

Раманқұлов Е.М. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)

Степаненко В.Ф. (Обнинск, Ресей Федерациясы)

Тапбергенов С.О. (Семей, Қазақстан)

Тринчеро Элизабетта Флора Ольга (Милан, Италия)

Хоссейни Хенгаме (Скрантон, Америка Құрама Штаттары)

Хоши М. (Хиросима, Жапония)

Шейнин А. (Тель-Авив, Израиль)

СОДЕРЖАНИЕ

- Оразбаева Д.Р., Иса Г., Сагындыков И.К., Ахметов Е.А., Манатова А.М., Жарлыганова Д.С.**
Роль ультразвукового исследования в выявлении сосудистых осложнений у реципиентов трансплантата печени
- Skenderova A.A., Nuskabayeva G.N., Tatykayeva U.B., Sarsenbayeva G.Zh., Kemelbekov K.S., Seidakhmetova A.A.**
Therapeutic effects of melatonin in an ethanol-induced gastric ulcer model
- Bedel H.-A., Bedel C., Selvi F., Zortuk Ö., Karancı Yu.**
Effect of Seasonal Changes on scorpion poison
- Абуова А.С., Мейрамова Ә.М., Абдахина Б.Б., Бокаева А.А., Цой Т.Т., Бикташев Д.Б., Айнабекова Б.А.**
Особенности течения анкилозирующего спондилоартрита в казахстанской популяции в зависимости от гендерной принадлежности
- Apbassova M., Apbassova S.A., Shabdarbayeva D.M., Chaizhunusova N.Zh., Bulegenov T.A., Mutig K., Mussina A.A., Baurzhan A.B., Assubayev O.B., Dyusembayev A.K., Lepesbayev M.N., Amantayeva G.K., Tatykayeva U.B., Svitich T.N., Shalgumbayeva G.M., Dyussupov A.A.**
Suicide rate forecasting in the cities of Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region using a mathematical model
- Byltash S., Brimzhanova M., Faizullina K., Akhtayeva N., Alekenova N., Kosherbayeva L., Nurbaulina E.**
Current practice in caring for people with dementia
- Akylzhanova Zh.E., Tanysheva G.A., Gasanova E.Z., Bilyalova G.T., Nurmagambetova D.M., Akhmetova A.B., Suleimenova A.P., Ulan S.M., Nurmakhan N.S.**
Using the Robson classification to estimate the caesarean section rate and look for ways to reduce it

COVID-19 - АКТУАЛЬНАЯ ТЕМА

- Дюсупов А.А., Жуманбаева Ж.М., Кайрханова Ы.О., Досбаева А.Д., Крыкпаева А.С., Серикбаев А.С., Амренова К.Ш., Сеиткабылов А.А., Кудайбергенов Р.Н.**
Пост-COVID-19-синдром: симптомы и факторы риска

ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

- Shokenov R.D., Shakhmarova T.K., Mirmanova Zh.Zh., Chamoieva A.Ye., Zhalbinova M.R., Rakhimova S.E., Bekbossynova M.S., Akilzhanova A.R.**
Characterizing the Role of ABCG5/G8 in Sitosterolemia: Diagnostic Challenges in Differentiating from Familial Hypercholesterolemia
- Samatova N.E., Kamalbekova G.M., Jaxalykova K.K., Mussina A.A., Karin B.T.**
The main tools of the confidential audit of perinatal mortality: a review

- 79-84 **Orazbaeva D.R., Isa G., Sagyndykov I.K., Akhmetov E.A., Manatova A.M., Zharlyganova D.S.**
The role of ultrasound in identifying vascular complications in liver transplant recipients
- 85-92 **Скендерова А.А., Нускабаева Г.О., Татыкаева У.Б., Сарсенбаева Г.Ж., Кемельбеков К.С., Сейдахметова А.А.**
Терапевтические эффекты мелатонина на модели язвы желудка, вызванной этанолом
- 93-98 **Бедел Х.-А., Бедел Дж., Сельви Ф., Зортук О., Каранджи Ю.**
Влияние сезонных изменений на яд скорпиона
- 99-107 **Abuova A.S., Meiramova A.M., Abdakhina B.B., Bokayeva A.A., Tsoy T.T., Biktashev D.B., Ainabekova B.A.**
Features of the ankylosing spondylitis course depending on gender in the Kazakh population
- 108-114 **Апбасова М., Апбасова С.А., Шабдарбаева Д.М., Чайжунусова Н.Ж., Булегенов Т.А., Мутиг К., Мусина А.А., Бауржан А.Б., Асубаев О.Б., Дюсембаев А.К., Лепесбаев М.Н., Амантаева Г.К., Татыкаева У.Б., Свитич Т.Н., Шалгумбаева Г.М., Дюсупов А.А.**
Прогнозирование уровня суицида в городах Усть-Каменогорск, Семей и Павлодарской области с помощью математической модели
- 115-120 **Былташ С., Бримжанова М., Файзуллина К., Ахтаева Н., Алеkenова Н., Кошербаева Л., Нурбаулина Э.**
Существующая практика ухода за людьми с деменцией
- 121-128 **Акылжанова Ж.Е., Танышева Г.А., Гасанова Э.З., Билялова Г.Т., Нурмагамбетова Д.М., Ахметова А.Б., Сулейменова Ә.С., Ұлан С.М., Нурмахан Н.С.**
Применение классификации Робсона для оценки показателя частоты кесарева сечения и поиска возможностей его снижения

COVID-19 - TOPICAL SUBJECT

- 129-140 **Dyussupov A.A., Zhumanbayeva Zh.M., Kairkhanova Y.O., Dosbayeva A.M., Krykpaeva A.S., Serikbayev A.S., Amrenova K.Sh., Seitkabylov A.A., Kudaibergenov R.N.**
Post-COVID-19 syndrome: symptoms and risk factors

REVIEWS

- 141-149 **Шокенов Р.Д., Шахмарова Т.К., Мирманова Ж.Ж., Чамойева А.Е., Жалбинова М.Р., Рахимова С.Е., Бекбосынова М.С., Акильжанова А.Р.**
Характеристика роли ABCG5/G8 при ситостеролемии: диагностические трудности в дифференциации от семейной гиперхолестеринемии
- 150-159 **Саматова Н.Е., Камалбекова Г.М., Джаксалыкова К.К., Мусина А.А., Карин Б.Т.**
Основные инструменты конфиденциального аудита перинатальной смертности: обзор литературы

Received: 20 June 2024 / Accepted: 03 August 2024 / Published online: 31 October 2024

DOI 10.34689/SH.2024.26.5.014

UDC 616.89 - 008.441.44 - 574.42-35

SUICIDE RATE FORECASTING IN THE CITIES OF UST-KAMENOGORSK, SEMEY, AND PAVLODAR REGION USING A MATHEMATICAL MODEL

Madina Apbassova¹, <https://orcid.org/0000-0003-3215-1076>

Saulesh A. Apbassova¹, <https://orcid.org/0000-0001-6650-4971>

Dariya M. Shabdarbayeva¹, <http://orcid.org/0000-0001-9463-1935>

Nailya Zh. Chaizhunusova¹, <https://orcid.org/0000-0002-6660-7118>

Tolkyn A. Bulegenov¹, <https://orcid.org/0000-0001-6145-9649>

Kerim Mutig², <https://orcid.org/0000-0001-9006-5112>

Aiman A. Mussina³, <https://orcid.org/0000-0002-0864-1238>

Arailym B. Baurzhan¹, <https://orcid.org/0000-0003-0279-6607>

Olzhas B. Assubayev¹, <https://orcid.org/0009-0005-0939-9841>

Aidyn K. Dyusembayev¹, <https://orcid.org/0009-0007-1710-9626>

Murat N. Lepesbayev¹, <https://orcid.org/0009-0006-9810-9232>

Gaukhar K. Amantayeva¹, <https://orcid.org/0000-0002-8422-7936>

Ugilzhan B. Tatykayeva⁴, <https://orcid.org/0000-0002-7519-479X>

Tatyana N. Svitich⁵, <https://orcid.org/0009-0005-1079-251X>

Gulnar M. Shalgumbayeva¹, <https://orcid.org/0000-0003-3310-4490>

Altay A. Dyussupov¹, <https://orcid.org/0000-0003-0875-1020>

¹ NJSC «Semey Medical University», Semey, Republic of Kazakhstan;

² Institute of Pharmacy, I.M. Sechenov First Moscow State Medical University, Moscow, Russia;

³ NJSC «Astana Medical University», Astana, Republic of Kazakhstan;

⁴ International Kazakh-Turkish University named after Ahmet Yassau, Turkestan, Republic of Kazakhstan;

⁵ Association of Family Doctors of Kazakhstan, Branch in Aba region, Semey, Republic of Kazakhstan.

Abstract

Introduction. Suicides are a serious public health problem worldwide. Every year, 726,000 people die from suicide, and many more attempt suicide. Each suicide is a tragedy affecting families, communities, and entire countries, with long-term consequences for the bereaved.

Objective: Calculate the suicide forecast in the cities of Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region using a mathematical model.

Materials and Methods: Cohort retrospective study. Descriptive statistics were used to present absolute and relative indicators. The Student's t-test was used to compare means between two groups with normal distribution. The Pearson chi-square test was used to compare means between two categorical variables. Data from forensic examinations in Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region were collected for the period from 2013 to 2022, including 3657 cases of suicide. Variables: age, gender, place of residence.

Results. Among the regions, Pavlodar region occupies the leading position in completed suicides (45.6%), followed by Ust-Kamenogorsk (30.8%), and the lowest number of completed suicides is registered in the city of Semey (23.6%). Depending on gender, a greater number of completed suicides is noted among the male population (84.5%). The model describes the data as follows: the actual suicide rate for 2022 was 20.8 cases per 100,000 people, predicted - 21.2 cases per 100,000 people; for 2023 - 20.6 cases per 100,000 people, predicted - 21.1 cases per 100,000 people. Based on our model, a decrease in the suicide rate is forecasted from 20.9 cases per 100,000 people to 20.4 cases per 100,000 people from 2024 to 2028.

Conclusions. In the studied regions, a high level of suicides persists. Based on our model, a decrease in the suicide rate is projected from 20.9 cases per 100,000 people to 20.4 cases per 100,000 people from 2024 to 2028.

Keywords: Epidemiology; suicide; mortality trend; Kazakhstan.

Резюме

**ПРОГНОЗИРОВАНИЕ УРОВНЯ СУИЦИДА В ГОРОДАХ
УСТЬ-КАМЕНОГОРСК, СЕМЕЙ И ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ
С ПОМОЩЬЮ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ****Мадина Апбасова¹**, <https://orcid.org/0000-0003-3215-1076>**Саулеш А. Апбасова¹**, <https://orcid.org/0000-0001-6650-4971>**Дария М. Шабдарбаева¹**, <http://orcid.org/0000-0001-9463-1935>**Наиля Ж. Чайжунусова¹**, <https://orcid.org/0000-0002-6660-7118>**Толкын А. Булегенов¹**, <https://orcid.org/0000-0001-6145-9649>**Керим Мутиг²**, <https://orcid.org/0000-0001-9006-5112>**Айман А. Мусина³**, <https://orcid.org/0000-0002-0864-1238>**Арайлым Б. Бауржан¹**, <https://orcid.org/0000-0003-0279-6607>**Олжас Б. Асубаев¹**, <https://orcid.org/0009-0005-0939-9841>**Айдын К. Дюсембаев¹**, <https://orcid.org/0009-0007-1710-9626>**Мурат Н. Лепесбаев¹**, <https://orcid.org/0009-0006-9810-9232>**Гаухар К. Амантаева¹**, <https://orcid.org/0000-0002-8422-7936>**Угилжан Б. Татыкаева⁴**, <https://orcid.org/0000-0002-7519-479X>**Татьяна Н. Свитич⁵**, <https://orcid.org/0009-0005-1079-251X>**Гульнар М. Шалгумбаева¹**, <https://orcid.org/0000-0003-3310-4490>**Алтай А. Дюсупов¹**, <https://orcid.org/0000-0003-0875-1020>¹ НАО «Медицинский университет Семей», г. Семей, Республика Казахстан;² Фармацевтический институт, Первый Московский государственный медицинский университет им. И.М. Сеченова, Москва, Россия;³ НАО «Медицинский университет Астана», г. Астана, Республика Казахстан;⁴ Международный казахско-турецкий университет имени К.А. Ясави, г. Туркестан, Республика Казахстан;⁵ Ассоциация семейных врачей Казахстана, Филиал в области Абай, г. Семей, Республика Казахстан.

Введение. Самоубийства являются серьезной проблемой общественного здравоохранения во всем мире. Каждый год 726 000 человек умирает от самоубийств, и ещё больше людей пытается покончить с собой. Каждое самоубийство – это трагедия, затрагивающая семьи, сообщества и целые страны, с долговременными последствиями для родных покойного.

Цель исследования: Просчитать прогноз суицида в городах Усть-Каменогорск, Семей и Павлодарской области с помощью математической модели.

Материал и методы: Когортное ретроспективное исследование. Описательная статистика использовалась для представления абсолютных и относительных показателей. Для сравнения средних в двух группах при нормальном распределении использовался t-критерий Стьюдента. Для сравнения средних между двумя качественными переменными был использован критерий хи-квадрат Пирсона. Были собраны данные судебно-медицинских экспертиз Усть-Каменогорска, Семей и Павлодарской области за период с 2013 по 2022 год, включающие 3657 случаев смерти от суицида. Переменные: возраст, пол, место жительства.

Результаты. Среди регионов лидирующее место по совершенным суицидам занимает Павлодарская область (45,6%), на втором месте Усть-Каменогорск (30,8%), наименьшее количество совершенных самоубийств зарегистрировано в городе Семей (23,6%). В зависимости от пола большее число завершённых самоубийств отмечается среди мужской части населения (84,5%). Модель описывает данные следующим образом: фактическое значение уровня суицида за 2022 год соответствовало 20,8 случая на 100 тыс. человек, предсказано – 21,2 случая на 100 тыс. человек; за 2023 – 20,6 случая на 100 тыс. человек, предсказано – 21,1 случая на 100 тыс. человек. Исходя из нашей модели прогнозируется снижение уровня суицида с 20,9 случая на 100 тыс. человек до 20,4 случая на 100 тыс. человек с 2024 по 2028 год.

Выводы. В исследуемых регионах сохраняется высокий уровень суицидов. Исходя из нашей модели прогнозируется снижение уровня суицида с 20,9 случая на 100 тыс. человек до 20,4 случая на 100 тыс. человек с 2024 по 2028 год.

Ключевые слова: эпидемиология, суицид, тенденция смертности, Казахстан.

Түйіндеме

МАТЕМАТИКАЛЫҚ МОДЕЛЬДІ ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ӨСКЕМЕН, СЕМЕЙ ҚАЛАЛАРЫ МЕН ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫНДАҒЫ СУИЦИД ДЕҢГЕЙІН БОЛЖАУ

Мадина Апбасова¹, <https://orcid.org/0000-0003-3215-1076>

Саулеш А. Апбасова¹, <https://orcid.org/0000-0001-6650-4971>

Дария М. Шабдарбаева¹, <http://orcid.org/0000-0001-9463-1935>

Наиля Ж. Чайжунусова¹, <https://orcid.org/0000-0002-6660-7118>

Толкын А. Булегенов¹, <https://orcid.org/0000-0001-6145-9649>

Керим Мутиг², <https://orcid.org/0000-0001-9006-5112>

Айман А. Мусина³, <https://orcid.org/0000-0002-0864-1238>

Арайлым Б. Бауржан¹, <https://orcid.org/0000-0003-0279-6607>

Олжас Б. Асубаев¹, <https://orcid.org/0009-0005-0939-9841>

Айдын К. Дюсембаев¹, <https://orcid.org/0009-0007-1710-9626>

Мурат Н. Лепесбаев¹, <https://orcid.org/0009-0006-9810-9232>

Гаухар К. Амантаева¹, <https://orcid.org/0000-0002-8422-7936>

Угилжан Б. Татыкаева⁴, <https://orcid.org/0000-0002-7519-479X>

Татьяна Н. Свитич⁵, <https://orcid.org/0009-0005-1079-251X>

Гульнар М. Шалгумбаева¹, <https://orcid.org/0000-0003-3310-4490>

Алтай А. Дюсупов¹, <https://orcid.org/0000-0003-0875-1020>

¹ «Семей Медицина Университеті» КЕАҚ, Семей қ., Қазақстан Республикасы;

² И.М. Сеченов атындағы Бірінші Мәскеу мемлекеттік медицина университетінің фармацевтикалық институтының, Мәскеу қ., Ресей Федерациясы;

³ «Астана Медицина Университеті» КеАҚ, Астана қ., Қазақстан Республикасы;

⁴ Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан қ., Қазақстан Республикасы;

⁵ Қазақстанның отбасылық дәрігерлер қауымдастығы, Абай облысындағы филиал, Семей қ., Қазақстан Республикасы.

Кіріспе. Өз-өзіне қол жұмсау бүкіл әлемде қоғамдық денсаулық сақтаудың күрделі мәселесі болып табылады. Жыл сайын 726 000 адам өз-өзіне қол жұмсау салдарынан қайтыс болады және одан да көп адам өзіне қол жұмсауға әрекеттенеді. Әрбір өз-өзіне қол жұмсау - бұл марқұмның отбасы үшін ұзаққа созылатын салдары бар отбасыларға, қауымдастықтарға және бүкіл елдерге әсер ететін қайғылы оқиға.

Мақсаты: Математикалық модель арқылы Өскемен, Семей және Павлодар облысындағы суицидтің болжамын есептеу.

Құралдар мен әдістер: Когортты ретроспективті зерттеу. Абсолютті және салыстырмалы көрсеткіштерді көрсету үшін сипаттама статистикасы пайдаланылды. Студенттің t-тесті қалыпты таралу жағдайында екі топтағы ортаны салыстыру үшін пайдаланылды. Екі сапалық айнымалылар арасындағы ортаны салыстыру үшін Пирсон хи-квадрат сынағы қолданылды. 2013-2022 жылдар аралығында Өскемен, Семей және Павлодар облыстарының сот-медициналық сараптамаларынан деректер жиналды, оның ішінде суицидтен 3657 адам қайтыс болды. Айнымалылар: жасы, жынысы, тұрғылықты жері.

Нәтижелер. Өңірлер арасында өз-өзіне қол жұмсау бойынша бірінші орында Павлодар облысы (45,6%), екінші орында Өскемен (30,8%), ең аз Семей қаласында (23,6%); . Жынысы бойынша аяқталған суицидтердің саны халықтың ерлер бөлігінде (84,5%) байқалады. Модель деректерді келесідей сипаттайды: 2022 жылға суицидтің нақты деңгейі 100 мың адамға 20,8 жағдайға сәйкес келді, болжамды - 100 мың адамға 21,2 жағдай; 2023 жылға - 100 мың адамға 20,6 жағдай, болжамды - 100 мың адамға 21,1 жағдай. Біздің үлгі бойынша суицид деңгейі 2024 жылдан 2028 жылға дейін 100 мың адамға шаққанда 20,9 жағдайдан 100 мың адамға 20,4 жағдайға дейін төмендейді деп болжануда.

Қорытындылар. Зерттелген аймақтарда суицидтің жоғары көрсеткіштері сақталуда. Біздің үлгі бойынша суицид деңгейі 2024 жылдан 2028 жылға дейін 100 мың адамға шаққанда 20,9 жағдайдан 100 мың адамға 20,4 жағдайға дейін төмендейді деп болжануда.

Түйінді сөздер: эпидемиология, суицид, өлім тенденциясы, Қазақстан.

For citation / Для цитирования / Дәйексөз үшін:

Apbassova M., Apbassova S.A., Shabdarbayeva D.M., Chaizhunusova N.Zh., Bulegenov T.A., Mutig K., Mussina A.A., Baurzhan A.B., Assubayev O.B., Dyusembayev A.K., Lepesbayev M.N., Amantayeva G.K., Tatykayeva U.B., Svitich T.N., Shalgumbayeva G.M., Dyussupov A.A. Suicide rate forecasting in the cities of Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region using a mathematical model // *Nauka i Zdravookhranenie* [Science & Healthcare]. 2024. Vol.26 (5), pp. 108-114. doi 10.34689/SH.2024.26.5.014

Апбасова М., Апбасова С.А., Шабдарбаева Д.М., Чайжунусова Н.Ж., Булегенов Т.А., Мутиг К., Мусина А.А., Бауржан А.Б., Асубаев О.Б., Дюсембаев А.К., Лепесбаев М.Н., Амантаева Г.К., Татыкаева У.Б., Свитич Т.Н., Шалғумбаева Г.М., Дюсупов А.А. Прогнозирование уровня суицида в городах Усть-Каменогорск, Семей и Павлодарской области с помощью математической модели // *Наука и Здравоохранение*. 2024. Т.26 (5). С. 108-114. doi 10.34689/SH.2024.26.5.014

Апбасова М., Апбасова С.А., Шабдарбаева Д.М., Чайжунусова Н.Ж., Булегенов Т.А., Мутиг К., Мусина А.А., Бауржан А.Б., Асубаев О.Б., Дюсембаев А.К., Лепесбаев М.Н., Амантаева Г.К., Татыкаева У.Б., Свитич Т.Н., Шалғумбаева Г.М., Дюсупов А.А. Математикалық модельді пайдалана отырып, Өскемен, Семей қалалары мен Павлодар облысындағы суицид деңгейін болжау // *Ғылым және Денсаулық сақтау*. 2024. Т.26 (5). Б. 108-114. doi 10.34689/SH.2024.26.5.014

Introduction

Suicide is a serious public health problem globally[1, 4]. Each year, 726,000 people die by suicide, and many more attempt it. Every suicide is a tragedy affecting families, communities, and entire countries, with long-term consequences for those left behind. Suicide affects all age groups and in 2021 was the third leading cause of death among young people aged 15-29 worldwide [17]. Despite a significant reduction in overall suicide mortality rates in recent years, this trend is not universal. Suicidal ideation and behaviors continue to pose significant challenges for public policy and healthcare systems [2, 13]. Kazakhstan has one of the highest suicide rates globally, with a higher frequency among men than women [3, 5, 15]. However, women more often contemplate and attempt suicide[8, 15]. In 2019, Kazakhstan saw a 7.4% increase in suicides compared to 2018 (3800 vs. 3500 cases). Notably, over 73.6% of suicides occurred while sober, with 71.9% among men and approximately 80% among women. Suicidal behavior varies by sex, age group, geographical area, and socio-political conditions, and is linked to various risk factors, highlighting the etiological heterogeneity of this problem[7, 14].

This investigation aimed of the study was to use a mathematical model to predict the suicide rate in the cities of Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region.

Materials and Methods.

Design: A retrospective cohort study was conducted. Data from forensic medical examinations in Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region were collected for the period from 2013 to 2022, encompassing 3657 suicide deaths. Variables included: age, sex, and place of residence. Prior to data collection, the study received ethical approval from the Ethics Committee of Semey Medical University (protocol No. 4, November 20, 2021).

Statistical analysis.

The statistical analysis was conducted using SPSS version 20.0 (IBM Ireland Product Distribution Limited, Ireland). Descriptive statistics were used to present absolute and relative indicators. The Student's t-test was used to compare means between two groups with normal distribution. The Pearson chi-squared test was used to compare means between two categorical variables.

To predict the level of suicide, a mathematical model was developed with the assumption that the number of suicide cases follows a Poisson distribution, as the units of observation were discrete numbers. However, due to excessive dispersion of the data, a negative binomial regression was conducted to obtain the mathematical model. The expected value of the suicide rate for each year in Kazakhstan was modeled by the following equation:

$$E(Y) = e^{\lambda(t)},$$

where $\lambda(t)$ is the regression equation $\lambda(t) = \alpha + \beta * t$.

However, the decrease in the suicide rate in Kazakhstan did not have an exponential nature, which required an adjustment to the equation $\lambda(t) = \alpha + \beta * \ln(t)$. The population of Kazakhstan for each year, excluding the population aged 0 to 5 years, was taken as the offset variable. For constructing the model, data on the number of suicides were taken from the Committee on Legal Statistics and Special Accounts of the General Prosecutor's Office, and the population data from the Bureau of National Statistics from 2015 to 2023. The values of the year variable were recoded from 2015 to 2022 as 1 to 9, respectively. The obtained values were: $\alpha = -8.31535321$, $\beta = -0.06826177$, the sum of squared deviations of the sample values from their mean (deviance) = 8.9895 with 7 degrees of freedom.

The information on the population of the Republic of Kazakhstan aged 5 years and older was sourced from the official National Statistics Bureau from 2015 to 2023. For calculating the projected values, data for Kazakhstan were taken from the WHO report on the projected world population.

Since the population reached 20 million in 2023, we decided to take the projected values from the report for the years 2025 to 2029. [18]. Here's the translation of the paragraph:

This data was adjusted to account for 10.6% of the population aged 0 to 5 years. Negative binomial regression was used to assess the relationship between gender, age group, and area of residence to the number of completed suicides, as there was excessive dispersion in the data. Model adequacy to the data was tested using Pearson's

chi-squared statistical test for model evaluation. The obtained values were transformed into incidence rate ratios (IRR) by taking the exponent. A significance level of 0.05 was accepted as critical. Statistical analysis and graphical representation of the data were performed using the statistical software R 4.2.3.

Results

From 2013 to 2022, there were 3,657 deaths by suicide in the cities of Ust-Kamenogorsk, Semey, and Pavlodar region. The characteristics of the studied population are presented in Table 1.

Table 1.

Characteristics of the studied population.

Variables		Total	Women	Men
Region n (%)	Semey	862 (23,6)	121 (14,1)	741 (85,9)
	Ust-Kamenogorsk	1128 (30,8)	212 (18,8)	916 (81,2)
	Pavlodar	1667 (45,6)	233 (14,0)	1434 (86,0)
Place of residence n (%)	City	2339 (63,9)	347 (14,8)	1992 (85,2)
	Village	1318 (36,1)	219 (38,7)	1099 (35,6)
The gender n (%)		3657 (100)	566 (15,5)	3091 (84,5)
Age (years) M (SD)		44,5 ($\pm 17,7$)	45,6 ($\pm 19,5$)	43,5 ($\pm 15,9$)
Age groups n (%)	5-14	21 (0,6)	4 (19,1)	17 (80,9)
	15-44	2062 (56,4)	303 (14,7)	1759 (85,3)
	45-64	1148 (31,4)	153 (13,4)	995 (86,6)
	> 64	426 (11,6)	106 (24,9)	320 (75,1)
Nationality n (%)	Kazakhs	1793 (49,0)	264 (14,7)	1529 (85,3)
	Russians	1600 (43,7)	267 (16,7)	1333 (83,3)
	Other	264 (7,3)	35 (13,3)	229 (86,7)
Standard Deviation - SD				

As shown in Table 1, among the regions, Pavlodar Region occupies the leading position in completed suicides (45.6%), followed by Ust-Kamenogorsk (30.8%), while the lowest number of completed suicides was recorded in the city of Semey (23.6%). Depending on gender, a higher number of completed suicides is observed among the male population (84.5%). Most suicides were recorded among the urban population (63.9%). The average age of the studied population was 44.5 (± 17.7) years, with the average age being almost the same for both men and women. The age group 15-44 was well represented (56.4%), followed by the age group 45-64 years (31.4%). By nationality, the majority belong to the indigenous population (49.0%), while slightly fewer are Russians (43.7%).

The results of the negative binomial regression for the East Kazakhstan and Pavlodar regions are presented.

Table 2 presents the results of the negative binomial regression model. The suicide rate was lower in the age group of 5-14 years (IRR 0.03, 95% CI 0.18 – 0.046) compared to other groups, assuming that all other variables remain unchanged in the model. The suicide rate was higher among men (IRR 6.33, 95% CI 5.61 – 7.15) compared to women, assuming that all other variables remain unchanged in the model. Residents of Pavlodar region are more likely to commit suicide (IRR 1.31, 95% CI 1.17 – 1.47) than residents of East Kazakhstan, assuming that all other variables remain unchanged in the model.

Table 2.

Values of the negative binomial regression model.

	Assessment	Standard Deviation	z-score	Pr(> z)	
(intercept)	-9.683	0.079	-122.937	0.0000	***
15-44	-0.018	0.075	-0.244	0.8074	
45-64	-0.077	0.078	-0.982	0.3263	
5-14	-3.510	0.231	-15.196	0.0000	***
Male gender	1.846	0.062	29.929	0.0000	***
Pavlodar	0.273	0.057	4.792	0.0000	***

significance: 0 <= '****' < 0.001 < '***' < 0.01 < '*' < 0.05

The sum of squares of the deviations of the sample values from their mean: 13.98 with 9 degrees of freedom.

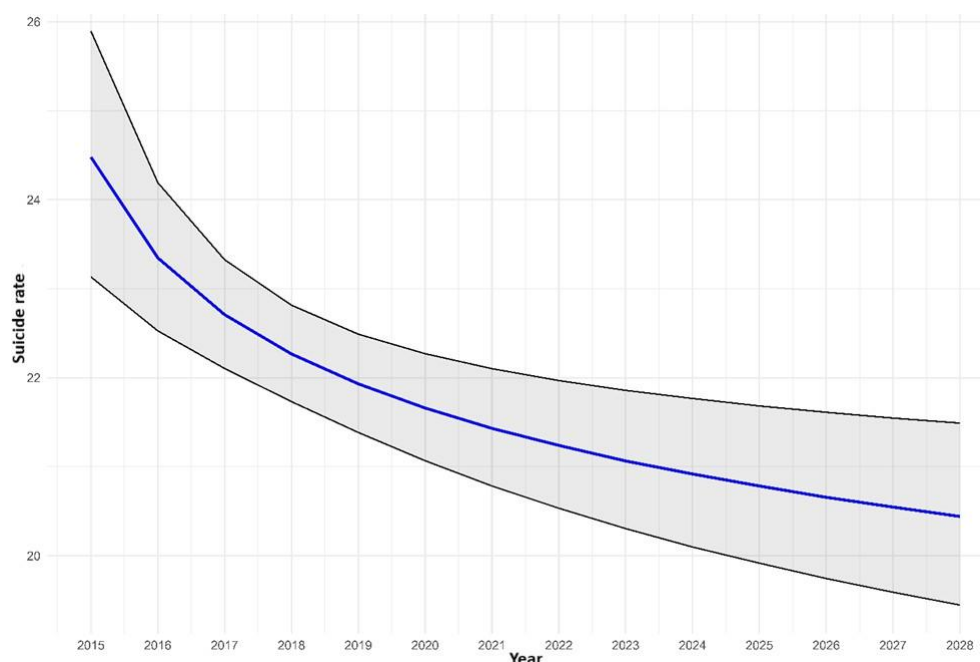

Figure 1. Prediction of suicide rate.

Table 3.
Projected values of the suicide rate in Kazakhstan.

Year	Suicide rate	95 % CI
2024	20,9	20,1 - 21,8
2025	20,8	19,9 - 21,7
2026	20,7	19,7 - 21,6
2027	20,5	19,6 - 20,5
2028	20,4	19,4 - 20,4

(per 100000 per.)

Discussion of Results

As a result of our study, it was found that men commit suicide more often, which corresponds with the data obtained in research conducted by scholars *M. Ilić and I. Ilić* in Serbia, as well as by *Nurhan Dogan, Dilek Toprak, and Ismet Dogan* in Turkey [3, 5]. Research conducted by American scientists has shown that the suicide rate is consistently higher in rural areas than in cities [7, 12]. In our study, a significant prevalence of suicides among urban residents was identified. A study by Spanish researchers *Carme Saura, Manel Marzó, and Marc Saez* found that this increase is statistically significant only for women of working age (16-64 years), whereas in our study, the highest frequency of suicides among men was observed in the age group 15-64 years [10, 16]. Research by Mexican scientists demonstrated that the highest number of suicide attempts was recorded in the age group 17-24 years [6]. According to a study conducted by Pakistani scientists *Sadik Nawid and Saniya Mumtaz Tahir*, the age category of individuals who committed suicide coincides with our group—aged 15 to 64 years [9, 11]. Based on this research, a model was developed for forecasting suicides in Kazakhstan until 2028.

The model describes the data as follows: the actual suicide rate for 2015 was 23.7 cases per 100,000 people, while the projected value was 24.5 cases per 100,000 people; for 2016 - 24.7 cases per 100,000 people, with a prediction of 23.3 cases per 100,000 people; for 2017 - 22.5 cases per 100,000 people, predicted at 22.7 cases per 100,000 people; for 2018 - 21.6 cases per 100,000 people, predicted at 22.3 cases per 100,000 people; for 2019 - 22.8

cases per 100,000 people, predicted at 21.9 cases per 100,000 people; for 2020 - 20.8 cases per 100,000 people, predicted at 21.7 cases per 100,000 people; for 2021 - 22.6 cases per 100,000 people, predicted at 21.4 cases per 100,000 people; for 2022 - 20.8 cases per 100,000 people, predicted at 21.2 cases per 100,000 people; for 2023 - 20.6 cases per 100,000 people, predicted at 21.1 cases per 100,000 people.

According to our model, a decrease in the suicide rate is projected from 20.9 cases per 100,000 people to 20.4 cases per 100,000 people from 2024 to 2028.

Conclusions

In the studied regions, a high level of suicide persists. Analysis of data from 2013 to 2022 shows the highest number of cases in Pavlodar Region. A significant prevalence of suicides among the urban population is observed (twice as high as in rural areas), as well as among representatives of Kazakh and Russian nationalities aged 15 to 44 years. Among men, the highest suicide rate was recorded in the age group of 15 to 44 years.

Disclosures: There is no conflict of interest for all authors.

Author Contributions:

Madina Apbassova: methodology, and writing - review and editing

Saulesh Apbassova: writing - review and editing, and funding acquisition.

Dariya Shabdarbayeva, Nailya Chaizhunusova, Tolky Bulegenov, Aiman Mussina, Arailym Baurzhan, Assubayev Bakhytovich, Aidyn Dyusembayev, Murat Lepesbayev, Gaukhar Amantayeva, Ugilzhan Tatykayeva, Tatyana Svitich, Altay Dyussupov – writing - review and editing.

Funding: None

References:

1. Burns R. A. [и др.]. Age and sex differences in the annual and seasonal variation of Australia's suicide rate, 2000-2020. International review of psychiatry (Abingdon, England). 2024. № 4-5 (36).
2. Cheung G., Merry S., Sundram F. Medical examiner and coroner reports: uses and limitations in the

- epidemiology and prevention of late-life suicide. *International Journal of Geriatric Psychiatry*. 2015. № 8 (30). C. 781-792.
3. *Doğan N., Toprak D., Doğan İ.* Influence of birth cohort, age and period on suicide mortality rate in Turkey, 1983-2013. *Central European Journal of Public Health*. 2019. № 2 (27). C. 141-144.
4. *Ehlman D.C. [и др.].* Changes in Suicide Rates - United States, 2019 and 2020. *MMWR. Morbidity and mortality weekly report*. 2022. № 8 (71). C. 306-312.
5. *Ilic M., Ilic I.* Suicide in Serbia. *Journal of affective disorders*. 2016. (193). C. 187-193.
6. *Juárez-Domínguez D.A., Arteaga-Contreras K.M., Rangel H.C.* Suicide Attempt Violence: Gender Differences, Diagnosis and Psychiatric Care Seeking in Mexico City. *Consortium psychiatricum*. 2024. № 1 (5). C. 5-12.
7. *Lazzarini T.A. [и др.].* Suicide in Brazilian indigenous communities: clustering of cases in children and adolescents by household. *Revista de saude publica*. 2018. (52).
8. *Lee J.W. [и др.].* Characteristics of completed suicide in different blood alcohol concentrations in Korea. *Forensic Science International*. 2017. (281). C. 37-43.
9. *Naveed S. [и др.].* Sociodemographic Characteristics and Patterns of Suicide in Pakistan: An Analysis of Current Trends. *Community mental health journal*. 2023. № 6 (59). C. 1064-1070.
10. *Saurina C., Marzo M., Saez M.* Inequalities in suicide mortality rates and the economic recession in the municipalities of Catalonia, Spain. *International journal for equity in health*. 2015. № 1 (14).
11. *Shekhani S.S. [и др.].* Suicide and deliberate self-harm in Pakistan: A scoping review. *BMC Psychiatry*. 2018. № 1 (18). C. 1-15.
12. *Silva Araújo P.S. [и др.].* Epidemiological profile, temporal analysis, and future projections of suicide cases in rural cities in the extreme south of Brazil. *Journal of toxicology and environmental health. Part A*. 2023. № 24 (86). C. 965-978.
13. *Turecki G. [и др.].* Suicide and suicide risk. *Nature Reviews Disease Primers* 2019 5:1. 2019. № 1 (5). C. 1-22.
14. *Turecki G., Brent D.A.* Suicide and suicidal behaviour // *The Lancet*. 2016. № 10024 (387). C. 1227-1239.
15. *Vélez-Grau C. [и др.].* Suicidal ideation among women who engage in sex work and have a history of drug use in Kazakhstan. *Mental Health & Prevention*. 2021. (23). C. 200208.
16. *Wan Q. [и др.].* A study of the epidemiology and risk factors for attempted suicide and suicide among non-psychiatric inpatients in 48 general hospitals in Hubei province, China, 2015-2017. *General Hospital Psychiatry*. 2020. (63). C. 21-29.
17. *Suicide.* <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/suicide> (дата обращения: 29.10.2024).
18. *World Population Prospects - Population Division - United Nations.* <https://population.un.org/wpp/> (дата обращения: 02.11.2024).

Information about the authors:

Saulesh Apbassova - MD, PhD, Department of Pathological Anatomy and Forensic Medicine, NJSC «Semey Medical University», <https://orcid.org/0000-0001-6650-4971>; e-mail: apbasova65@mail.ru;

Dariya Shabdarbayeva - MD, professor, Vice-Rector for Science and Strategic Development, NJSC «Semey Medical University», <http://orcid.org/0000-0001-9463-1935>; e-mail: dariya_kz@bk.ru;

Nailya Chaizhunusova - Professor of the Department of Public Health, NJSC «Semey Medical University», <https://orcid.org/0000-0002-6660-7118>; e-mail: n.nailya@mail.ru;

Tolkyn Bulegenov - Professor of the Department of Hospital and Pediatric Surgery, NJSC «Semey Medical University», <https://orcid.org/0000-0001-6145-9649>; e-mail: tolkynbul@mail.ru;

Aiman A. Mussina - Professor of the Department of Public Health and epidemiology, doctor of Medical Sciences, NJSC "Astana Medical University", <https://orcid.org/0000-0002-0864-1238>; e-mail: aiman_m-a@mail.ru;

Arailym Baurzhan - Semey Medical University, <https://orcid.org/0000-0003-0279-6607>; e-mail: baurzhan@mail.ru;

Assubayev O. Bakhytovich - Residency of the Department of Pathological Anatomy and Forensic Medicine, <https://orcid.org/0009-0005-0939-9841>; e-mail: oljas@mail.ru;

Aidyn Dyusembayev - NJSC «Semey Medical University», <https://orcid.org/0009-0007-1710-9626>; e-mail: aidyn@mail.ru; **Murat Lepesbayev** - NJSC «Semey Medical University», <https://orcid.org/0009-0006-9810-9232>; king87ml@gmail.com; **Gaukhar Amantayeva** - NJSC «Semey Medical University», PhD of the Department of Public Health, <https://orcid.org/0000-0002-8422-7936>; e-mail: gauhar2101@mail.ru;

Ugilzhan Tatykayeva - International Kazakh-Turkish University named after Ahmet Yassau, Turkestan city, Republic of Kazakhstan <https://orcid.org/0000-0002-7519-479X>; e-mail: ugilzhan@mail.ru;

Tatyana Svitich - Association of Family Doctors of Kazakhstan, branch in Aba region <https://orcid.org/0009-0005-1079-251X>; e-mail: tatyanasvitich@email.ru;

Altay A. Dyussupov - MD, Doctor of medical science, Chairman of the Board-Rector, Semey Medical University, Semey, Kazakhstan, <https://orcid.org/0000-0003-0875-1020>; e-mail: altay.dyusupov@nao-mus.kz.

Corresponding author:

Madina Apbassova - ass. Department of Pathological Anatomy and Forensic Medicine, NCJSC «Semey Medical University», Semey, Republic of Kazakhstan

Mailing Address: 071412, Republic of Kazakhstan, Semey, Mamai batyr 99 a

E-mail: orange_vip_1@mail.ru,

Tel.: 8 747 836 61 35